

Web aplikacije (WA)

Nositelj: doc. dr. sc. Nikola Tanković

Asistent: Luka Blašković, mag. inf.

Ustanova: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet informatike u Puli

Fakultet informatike u Puli

(6) Middleware funkcije

#6

WA

Middleware funkcije predstavljaju komponente koje posreduju između dolaznog HTTP zahtjeva i odaziva poslužitelja. Validacija podataka dolaznih zahtjeva i autorizacija zahtjeva predstavljaju dvije od najčešćih primjena *middleware* funkcija. Validacijom podataka osiguravamo da su podaci koje korisnik šalje ispravni, odnosno da zadovoljavaju određene kriterije njihovim sadržajem, strukturom, duljinom ili tipom podataka. Kroz skriptu ćemo osim validacije na razini rute i aplikacijskoj razini, proći i kroz biblioteku `express-validator` koja olakšava validaciju podataka dolaznih zahtjeva primjenom gotovih *middleware* funkcija.

 Posljednje ažurirano: 7.1.2025.

Sadržaj

- [Web aplikacije \(WA\)](#)
- [\(6\) Middleware funkcije](#)
 - [Sadržaj](#)
- [1. Što su *middleware* funkcije?](#)
 - [1.1 *Middleware* na razini definicije rute](#)
 - [1.2 Strukturiranje programa u više datoteka](#)
 - [1.3 *Middleware* na aplikacijskoj razini](#)
- [2. `express-validator` biblioteka](#)
 - [2.1 Učitavanje modula](#)
 - [2.2 Obrada validacijskih grešaka](#)
 - [2.3 Kombiniranje vlastitih *middleware* s `express-validator`](#)
 - [2.4 Validacijski lanac](#)
 - [2.4.1 Validacija emaila](#)

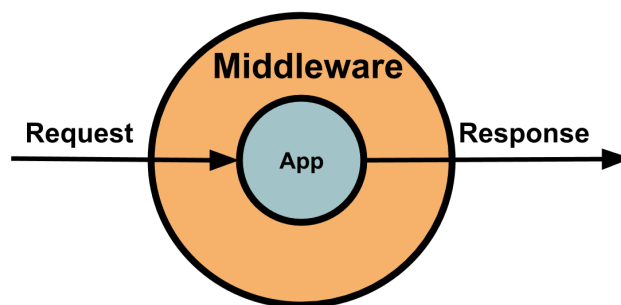
- [2.4.2 Provjera minimalne/maksimalne duljine lozinke](#)
- [2.4.3 Provjera sadržaja](#)
- [2.4.4 Min/Max vrijednosti](#)
- [2.4.5 Provjera je li vrijednost Boolean](#)
- [2.4.6 Provjera specifičnih vrijednosti](#)
- [2.4.7 Složena provjera lozinke regularnim izrazom](#)
- [2.4.8 Grananje lanca provjere](#)
- [2.4.9 Obrada polja u tijelu zahtjeva](#)
- [2.5 Često korišteni validatori](#)
- [2.6 Sanitizacija podataka](#)
- [2.7 Sprječavanje reflektiranog XSS napada](#)
- [Samostalni zadatak za Vježbu 6](#)

1. Što su *middleware* funkcije?

Middleware funkcije (eng. *Middleware functions*) su funkcije koje se izvršavaju u različitim fazama obrade HTTP zahtjeva, tj. *request-response* ciklusa. U Express.js razvojnom okruženju, u pravilu se koriste u trenutku kad HTTP zahtjev stigne na poslužitelj, a prije konkretne obrade zahtjeva (eng. *route handler*) definirane u implementaciji rute odnosno endpointa. Međutim, mogu se koristiti i na aplikacijskoj razini (eng. *Application level middleware*) ili na razini rutera (eng. *Router level middleware*).

Middleware funkcije se koriste za:

- izvođenje koda koji se ponavlja u više različitih ruta
- izvođenje koda prije ili nakon obrade zahtjeva
- validaciju podataka dolaznih zahtjeva
- autorizaciju zahtjeva
- logiranje zahtjeva
- obradu grešaka itd.

1.1 *Middleware* na razini definicije rute

Najčešći oblik korištenja middleware funkcija je na razini definicije rute. U tom slučaju, middleware funkcija se definira kao argument metode `app.METHOD()`:

Osnovna sintaksa:

```
app.METHOD(path, [middleware], callback);
```

odnosno:

```
app.METHOD(path, [middleware_1, middleware_2, ..., middleware_n], callback);
```

gdje su:

- `app` - instanca Express aplikacije
- `METHOD` - HTTP metoda
- `path` - putanja na koju se odnosi ruta

- `middleware` - **middleware funkcija** ili **niz od N middleware funkcija**
- `callback` - funkcija koja se izvršava kad se zahtjev "poklopi" s definiranom rutom

Middleware funkcije navodimo u **uglatim zagrada**ma nakon putanje.

Ako koristimo više *middleware* funkcija, **svaka od njih se izvršava redom**, a navodimo ih kao niz elemenata, identično kao elemente u polju.

Primjer definicije rute s middleware funkcijom:

```
app.get('/korisnici', middleware_fn, (req, res) => {
  // Obrada zahtjeva
});
```

- `middleware_fn` - middleware funkcija koja se izvršava prije obrade zahtjeva

Middleware funkcije imaju minimalno 3 parametra, i to:

- `req` - **objekt** dolaznog HTTP zahtjeva
- `res` - **objekt** HTTP odgovora koji se šalje korisniku
- `next` - **funkcija** koja se poziva kako bi se prešlo na sljedeću middleware funkciju ili na obradu zahtjeva tj. *route handler*

Dakle, *middleware* funkcije imaju pristup *request* (`req`) i *response* (`res`) objektima, jednako kao i *route handler* funkcija tj. *callback* funkcija rute.

Osnovna sintaksa middleware funkcije s 3 parametra:

```
const middleware_fn = (req, res, next) => {
  // Izvođenje koda
  next(); // pozivanjem funkcije next() prelazimo na sljedeću middleware funkciju ili na
  obradu zahtjeva
};
```

odnosno:

```
function middleware_fn(req, res, next) {
  // Izvođenje koda
  next(); // pozivanjem funkcije next() prelazimo na sljedeću middleware funkciju ili na
  obradu zahtjeva
}
```

Primjer: Definirat ćemo jednostavni Express poslužitelj koji obrađuje zahtjeve na putanji `GET /korisnici`.

- Korisnike ćemo definirati kao niz *in-memory* objekata s ključevima `id`, `ime` i `prezime`.

```
import express from 'express';

const app = express();
app.use(express.json());
```

```
let PORT = 3000;

app.listen(PORT, error => {
  if (error) {
    console.error(`Greška prilikom pokretanja poslužitelja: ${error.message}`);
  } else {
    console.log(`Poslužitelj dela na http://localhost:${PORT}`);
  }
});
```

Dodajemo rute za dohvat svih korisnika (`GET /korisnici`) i pojedinog korisnika (`GET /korisnici/:id`):

```
let korisnici = [
  { id: 983498354, ime: 'Ana', prezime: 'Anić', email: 'aanic@gmail.com' },
  { id: 983498355, ime: 'Ivan', prezime: 'Ivić', email: 'iivic@gmail.com' },
  { id: 983498356, ime: 'Sanja', prezime: 'Sanjić', email: 'ssanjic123@gmail.com' }
];

// dohvat svih korisnika
app.get('/korisnici', async (req, res) => {
  if (korisnici) {
    return res.status(200).json(korisnici);
  }
  return res.status(404).json({ message: 'Nema korisnika' });
});

// dohvat pojedinog korisnika
app.get('/korisnici/:id', async (req, res) => {
  const id_route_param = parseInt(req.params.id);
  const korisnik = korisnici.find(korisnik => korisnik.id === id_route_param);
  if (korisnik) {
    return res.status(200).json(korisnik);
  }
  return res.status(404).json({ message: 'Korisnik nije pronađen' });
});
```

U redu, do sad nismo koristili *middleware* funkcije niti imamo potrebu za njima u kodu iznad.

- Međutim, što ako želimo dodati još jednu rutu koja će ažurirati email adresu pojedinog korisnika (`PATCH /korisnici/:id`)?

```
// ažuriranje email adrese pojedinog korisnika
app.patch('/korisnici/:id', async (req, res) => {
  const id_route_param = parseInt(req.params.id);
  const korisnik = korisnici.find(korisnik => korisnik.id === id_route_param);
  if (korisnik) {
    korisnik.email = req.body.email;
    console.log(korisnici);
    return res.status(200).json(korisnik);
  }
  return res.status(404).json({ message: 'Korisnik nije pronađen' });
});
```

Primjerice: želimo ažurirati email Sanje Sanjić na "saaaanja123@gmail.com". Kako bismo to učinili, koristimo HTTP `PATCH` metodu i šaljemo sljedeći zahtjev:

```
PATCH http://localhost:3000/korisnici/983498356
Content-Type: application/json

{
  "email": "saaaanja123@gmail.com"
}
```

Lagano možemo uočavati potrebu za korištenjem *middleware* funkcija na razini definicije rute. Potreba se javlja prilikom validacije **tijela dolaznog HTTP zahtjeva**, odnosno želimo provjeriti je li korisnik poslao ispravnu JSON strukturu (objekt) s ključem `email` te je li vrijednost ključa `email` tipa string, a naposljetku i je li email adresa ispravna.

Do sad smo isto provjeravali u samoj callback funkciji rute, recimo na sljedeći način:

```
app.patch('/korisnici/:id', async (req, res) => {
  const id_route_param = parseInt(req.params.id);
  const korisnik = korisnici.find(korisnik => korisnik.id === id_route_param);
  if (korisnik) {
    // postoji li ključ email i je li tipa string
    if (req.body.email && typeof req.body.email === 'string') {
      // trebali bi dodati još provjera za ispravnost strukture email adrese
      korisnik.email = req.body.email;
      console.log(korisnici);
      return res.status(200).json(korisnik);
    }
    return res.status(400).json({ message: 'Neispravna struktura tijela zahtjeva' });
  }
  return res.status(404).json({ message: 'Korisnik nije pronađen' });
});
```

Što ako još želimo provjeriti ispravnost email adrese?

- Praktično bi bilo to implementirati u vanjskoj funkciji, koristiti neku biblioteku ili regularni izraz.

- U svakom slučaju, to je posao koji može obaviti *middleware* funkcija budući da **kod postaje sve složeniji s previše `if` grananja**.

Idemo vidjeti kako bismo ove provjere implementirali u *middleware* funkciji. Znamo da one imaju pristup `request (req)` i `response (res)` objektima.

Middleware funkciju možemo nazvati `validacijaEmaila`:

```
// middleware funkcija
const validacijaEmaila = (req, res, next) => {
  //implementacija
  next();
};
```

Jednostavno preslikamo istu provjeru od ranije:

```
// middleware funkcija
const validacijaEmaila = (req, res, next) => {
  if (req.body.email && typeof req.body.email === 'string') {
    // ako postoji ključ email i tipa je string
    next(); // prelazimo na sljedeću middleware funkciju odnosno na obradu zahtjeva
  }
  // u suprotnom?
};
```

- U suprotnom, tj. ako uvjet nije zadovoljen, želimo poslati korisniku odgovor s statusom `400` i porukom `"Neispravna struktura tijela zahtjeva"`

```
// middleware funkcija
const validacijaEmaila = (req, res, next) => {
  if (req.body.email && typeof req.body.email === 'string') {
    // ako postoji ključ email i tipa je string
    next(); // prelazimo na sljedeću middleware funkciju odnosno na obradu zahtjeva
  }
  // u suprotnom
  return res.status(400).json({ message: 'Neispravna struktura tijela zahtjeva' });
};
```

Jednom kad smo definirali *middleware* funkciju, dodajemo ju kao **drugi argument** metode `app.patch()`, a prethodnu provjeru uklanjamo iz callback funkcije rute:

- ako ruta ima samo jedan *middleware*, možemo i izostaviti uglate zagrade `[...]`

```
// dodajemo validacijaEmaila kao drugi argument
app.patch('/korisnici/:id', [validacijaEmaila], async (req, res) => {
  const id_route_param = parseInt(req.params.id);
  const korisnik = korisnici.find(korisnik => korisnik.id === id_route_param);
  if (korisnik) {
    korisnik.email = req.body.email;
    console.log(korisnici);
    return res.status(200).json(korisnik);
  }
  return res.status(404).json({ message: 'Korisnik nije pronađen' });
});
```

Važno! *Middleware* `validacijaEmaila` će se izvršiti prije obrade zahtjeva u callback funkciji rute. Ako uvjeti nisu zadovoljeni, *middleware* će poslati odgovor korisniku sa statusom `400` i porukom "Neispravna struktura tijela zahtjeva", dok se callback funkcija nikada neće izvršiti

Druga velika prednost korištenja *middleware* funkcija je **ponovna upotrebljivost koda** (eng. *reusability*).

- Naime, često je slučaj da više ruta zahtjeva iste provjere, i to istim redoslijedom.
- U tom slučaju, umjesto da kopiramo isti kod u svaku rutu, možemo ga jednostavno izdvojiti u zasebnu *middleware* funkciju i koristiti ju u svakoj ruti koja zahtjeva tu provjeru.

Sada imamo sljedeće rute:

- `GET /korisnici` - dohvat svih korisnika
- `GET /korisnici/:id` - dohvat pojedinog korisnika
- `PATCH /korisnici/:id` - ažuriranje email adrese pojedinog korisnika

Ako pogledamo implementacije, vidimo da u svakoj ruti koristimo `parseInt(req.params.id)` kako bismo dobili bročanu vrijednost `id` parametra rute te zatim pretražujemo korisnika po tom `id`-u.

Ovo je odličan primjer gdje možemo koristiti *middleware* funkciju!

Nazvat ćemo ju `pretragaKorisnika`

Prve dvije linije *middlewarea* `pretragaKorisnika` su identične kao i u metodama `GET /korisnici/:id` i `PATCH /korisnici/:id`:

```
const pretragaKorisnika = (req, res, next) => {
  const id_route_param = parseInt(req.params.id);
  const korisnik = korisnici.find(korisnik => korisnik.id === id_route_param);
};
```

Ako korisnik postoji, želimo nastaviti s izvođenjem sljedeće *middleware* funkcije ili s obradom zahtjeva u callbacku, u suprotnom želimo poslati korisniku odgovor s statusom `404` i porukom "Korisnik nije pronađen"


```
const pretragaKorisnika = (req, res, next) => {
  const id_route_param = parseInt(req.params.id);
  const korisnik = korisnici.find(korisnik => korisnik.id === id_route_param);
  if (korisnik) {
    next(); // prelazimo na sljedeću middleware funkciju odnosno na obradu zahtjeva
  }
  return res.status(404).json({ message: 'Korisnik nije pronađen' });
};
```

Dodatno, kako su `req` i `res` objekti globalni na razini definicije rute, možemo jednostavno dodati svojstvo `korisnik` u `req` objekt kako bismo ga mogli koristiti u svim drugim *middlewareima* ili u callback funkciji rute 🚀

```
const pretragaKorisnika = (req, res, next) => {
  const id_route_param = parseInt(req.params.id);
  const korisnik = korisnici.find(korisnik => korisnik.id === id_route_param);
  if (korisnik) {
    req.korisnik = korisnik; // dodajemo svojstvo korisnik na req objekt
    next(); // prelazimo na sljedeću middleware funkciju odnosno na obradu zahtjeva
  }
  return res.status(404).json({ message: 'Korisnik nije pronađen' });
};
```

Sada možemo refaktorirati rute `GET /korisnici/:id` i `PATCH /korisnici/:id`. Prvo ćemo rutu `GET /korisnici/:id`

Pogledajmo trenutnu implementaciju:

```
app.get('/korisnici/:id', async (req, res) => {
  const id_route_param = parseInt(req.params.id);
  const korisnik = korisnici.find(korisnik => korisnik.id === id_route_param);
  if (korisnik) {
    return res.status(200).json(korisnik);
  }
  return res.status(404).json({ message: 'Korisnik nije pronađen' });
});
```

Vidimo da možemo izbaciti gotovo sve! Ostaje nam samo slanje `korisnik` objekta sa statusom `200`.

Dodajemo *middleware* `pretragaKorisnika`:

```
app.get('/korisnici/:id', [pretragaKorisnika], async (req, res) => {
  // implementacija
});
```

Čitaj:

- "Prije obrade zahtjeva, izvrši *middleware* `pretragaKorisnika`.

- Ako *middleware* prođe (tj. vrati `next()`), nastavi s obradom zahtjeva odnosno izvrši callback funkciju rute."

Dakle, samo vraćamo korisnika koji se sad nalazi u `req.korisnik`:

```
app.get('/korisnici/:id', [pretragaKorisnika], async (req, res) => {
  return res.status(200).json(req.korisnik);
});
```

To je to! Idemo refaktorirati i rutu `PATCH /korisnici/:id`.

Pogledajmo trenutачnu implementaciju:

```
app.patch('/korisnici/:id', [validacijaEmaila], async (req, res) => {
  const id_route_param = parseInt(req.params.id);
  const korisnik = korisnici.find(korisnik => korisnik.id === id_route_param);
  if (korisnik) {
    korisnik.email = req.body.email;
    console.log(korisnici);
    return res.status(200).json(korisnik);
  }
  return res.status(404).json({ message: 'Korisnik nije pronađen' });
});
```

Ruta već sadrži *middleware* `validacijaEmaila`. Međutim, mi moramo **prvo provjeriti ispravnost `id`-a, odnosno provjeriti postojanje korisnika**.

- To ćemo jednostavno učiniti dodavanjem *middlewarea* `pretragaKorisnika` **prije** `validacijaEmaila`:

```
// dodajemo middleware pretragaKorisnika prije validacijaEmaila
app.patch('/korisnici/:id', [pretragaKorisnika, validacijaEmaila], async (req, res) => {
  // implementacija
});
```

Sada možemo izbaciti sve provjere iz callback funkcije rute:

```
app.patch('/korisnici/:id', [pretragaKorisnika, validacijaEmaila], async (req, res) => {
  req.korisnik.email = req.body.email; // ostavljamo samo promjenu emaila
  console.log(korisnici); // možemo pustiti i ispis strukture
  return res.status(200).json(req.korisnik); // vraćamo korisnika
});
```

To je to! 😎 Uočite koliko *middleware* funkcije čine kod čitljivijim!

Međutim, prije nego nastavimo, uočite sljedeće:

- slanjem zahtjeva na `GET /korisnici/:id` dobivamo korisnika s određenim `id`-em, što je OK ali dobivamo i sljedeću grešku u konzoli:

```
Error [ERR_HTTP_HEADERS_SENT]: Cannot set headers after they are sent to the client
    at ServerResponse.setHeader (node:_http_outgoing:699:11)
    at ServerResponse.header (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/response.js:794:10)
    at ServerResponse.send (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/response.js:174:12)
    at ServerResponse.json (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/response.js:278:15)
    at pretragaKorisnika (file:///Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6%20-
%20Middleware%20funkcije/app/index.js:39:26)
    at Layer.handle [as handle_request] (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 -
Middleware funkcije/app/node_modules/express/lib/router/layer.js:95:5)
    at next (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/router/route.js:149:13)
    at Route.dispatch (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/router/route.js:119:3)
    at Layer.handle [as handle_request] (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 -
Middleware funkcije/app/node_modules/express/lib/router/layer.js:95:5)
    at /Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/router/index.js:284:15
```

- slanjem zahtjeva na `PATCH /korisnici/:id` odradit ćemo izmjenu email adrese, ali dobivamo dvaput istu grešku u konzoli:

```
Error [ERR_HTTP_HEADERS_SENT]: Cannot set headers after they are sent to the client
    at ServerResponse.setHeader (node:_http_outgoing:699:11)
    at ServerResponse.header (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/response.js:794:10)
    at ServerResponse.send (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/response.js:174:12)
    at ServerResponse.json (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/response.js:278:15)
    at validacijaEmaila (file:///Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6%20-
%20Middleware%20funkcije/app/index.js:28:26)
    at Layer.handle [as handle_request] (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 -
Middleware funkcije/app/node_modules/express/lib/router/layer.js:95:5)
    at next (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/router/route.js:149:13)
    at pretragaKorisnika (file:///Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6%20-
%20Middleware%20funkcije/app/index.js:37:5)
    at Layer.handle [as handle_request] (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 -
Middleware funkcije/app/node_modules/express/lib/router/layer.js:95:5)
    at next (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/router/route.js:149:13)
Error [ERR_HTTP_HEADERS_SENT]: Cannot set headers after they are sent to the client
    at ServerResponse.setHeader (node:_http_outgoing:699:11)
    at ServerResponse.header (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/response.js:794:10)
    at ServerResponse.send (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/response.js:174:12)
```

```
at ServerResponse.json (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/response.js:278:15)
at pretragaKorisnika (file:///Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6%20-
%20Middleware%20funkcije/app/index.js:39:26)
at Layer.handle [as handle_request] (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 -
Middleware funkcije/app/node_modules/express/lib/router/layer.js:95:5)
at next (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/router/route.js:149:13)
at Route.dispatch (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/router/route.js:119:3)
at Layer.handle [as handle_request] (/Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 -
Middleware funkcije/app/node_modules/express/lib/router/layer.js:95:5)
at /Users/lukablaskovic/Github/FIPU-WA/WA6 - Middleware
funkcije/app/node_modules/express/lib/router/index.js:284:15
```

Zašto dobivamo ove greške? 🤔

► Spoiler alert! Odgovor na pitanje

Dodat ćemo ispile na početku svake *middleware* funkcije kako bismo pratili redoslijed njihova izvršavanja:

```
const validacijaEmaila = (req, res, next) => {
  console.log('Middleware: validacijaEmaila');
  if (req.body.email && typeof req.body.email === 'string') {
    next(); // prelazimo na sljedeću middleware funkciju odnosno na obradu zahtjeva
  }
  return res.status(400).json({ message: 'Neispravna struktura tijela zahtjeva' });
};

const pretragaKorisnika = (req, res, next) => {
  console.log('Middleware: pretragaKorisnika');
  const id_route_param = parseInt(req.params.id);
  const korisnik = korisnici.find(korisnik => korisnik.id === id_route_param);
  if (korisnik) {
    req.korisnik = korisnik;
    next(); // prelazimo na sljedeću middleware funkciju odnosno na obradu zahtjeva
  }
  return res.status(404).json({ message: 'Korisnik nije pronađen' });
};
```

Kako bismo sigurno prekinuli izvršavanje trenutne *middleware* funkcije, dodajemo `return` ispred `next()`:

```
const validacijaEmaila = (req, res, next) => {
  console.log('Middleware: validacijaEmaila');
  if (req.body.email && typeof req.body.email === 'string') {
    return next(); // prelazimo na sljedeću middleware funkciju odnosno na obradu zahtjeva
  }
  return res.status(400).json({ message: 'Neispravna struktura tijela zahtjeva' });
};
```

```
const pretragaKorisnika = (req, res, next) => {
  console.log('Middleware: pretragaKorisnika');
  const id_route_param = parseInt(req.params.id);
  const korisnik = korisnici.find(korisnik => korisnik.id === id_route_param);
  if (korisnik) {
    req.korisnik = korisnik;
    return next(); // prelazimo na sljedeću middleware funkciju odnosno na obradu zahtjeva
  }
  return res.status(404).json({ message: 'Korisnik nije pronađen' });
};
```

- ili koristimo `else` uvjetni izraz kada šaljemo statusni kod `4xx`:

```
const validacijaEmaila = (req, res, next) => {
  console.log('Middleware: validacijaEmaila');
  if (req.body.email && typeof req.body.email === 'string') {
    return next(); // prelazimo na sljedeću middleware funkciju odnosno na obradu zahtjeva
  } else {
    return res.status(400).json({ message: 'Neispravna struktura tijela zahtjeva' });
  }
};

const pretragaKorisnika = (req, res, next) => {
  console.log('Middleware: pretragaKorisnika');
  const id_route_param = parseInt(req.params.id);
  const korisnik = korisnici.find(korisnik => korisnik.id === id_route_param);
  if (korisnik) {
    req.korisnik = korisnik;
    return next(); // prelazimo na sljedeću middleware funkciju odnosno na obradu zahtjeva
  } else {
    return res.status(404).json({ message: 'Korisnik nije pronađen' });
  }
};
```

1.2 Strukturiranje programa u više datoteka

Rekli smo da je jedna od prednosti korištenja *middleware* funkcija ponovna upotrebljivost koda. Međutim, vidite da već sad `index.js` datoteka postaje nečitljiva zbog miješanja definicija ruta i *middleware* funkcija. Uobičajena praksa je odvojiti *middleware* funkcije u zasebne datoteke, jednako kao što smo radili i za definicije rute koristeći `express.Router()`.

Napravit ćemo dva nova direktorija, jedan za rute i jedan za *middleware* funkcije:

```
mkdir routes
mkdir middleware
```

Obzirom da u pravilu želimo koristiti istu skupinu ruta s istim *middleware* funkcijama, možemo jednako nazvati datoteke u direktoriju `routes` i `middleware`: nazvat ćemo ih `korisnici.js`.

Naša struktura poslužitelja sada izgleda ovako:

```
.
├── middleware
│   └── korisnici.js
├── routes
│   └── korisnici.js
├── index.js
├── node_modules
├── package.json
└── package-lock.json
```

Prvo ćemo jednostavno prebaciti definicije *middleware* funkcija iz `index.js` u

`middleware/korisnici.js`:

```
// middleware/korisnici.js

const validacijaEmaila = (req, res, next) => {
  console.log('Middleware: validacijaEmaila');
  if (req.body.email && typeof req.body.email === 'string') {
    return next(); // prelazimo na sljedeću middleware funkciju odnosno na obradu zahtjeva
  } else {
    return res.status(400).json({ message: 'Neispravna struktura tijela zahtjeva' });
  }
};

const pretragaKorisnika = (req, res, next) => {
  console.log('Middleware: pretragaKorisnika');
  const id_route_param = parseInt(req.params.id);
  const korisnik = korisnici.find(korisnik => korisnik.id === id_route_param);
  if (korisnik) {
    req.korisnik = korisnik;
    return next(); // prelazimo na sljedeću middleware funkciju odnosno na obradu zahtjeva
  } else {
```

```

    return res.status(404).json({ message: 'Korisnik nije pronađen' });
  }
};
// izvoz middleware funkcija
export { validacijaEmaila, pretragaKorisnika };

```

Moramo još prebaciti i naše podatke:

```

// middleware/korisnici.js

let korisnici = [
  { id: 983498354, ime: 'Ana', prezime: 'Anić', email: 'aanic@gmail.com' },
  { id: 983498355, ime: 'Ivan', prezime: 'Ivić', email: 'iivic@gmail.com' },
  { id: 983498356, ime: 'Sanja', prezime: 'Sanjić', email: 'ssanjic123@gmail.com' }
];

```

Prebacujemo definicije ruta iz `index.js` u `routes/korisnici.js`:

```

// routes/korisnici.js

import express from 'express';
// uključujemo middleware funkcije iz middleware/korisnici.js
import { validacijaEmaila, pretragaKorisnika } from '../middleware/korisnici.js';

const router = express.Router();

let korisnici = [
  { id: 983498354, ime: 'Ana', prezime: 'Anić', email: 'aanic@gmail.com' },
  { id: 983498355, ime: 'Ivan', prezime: 'Ivić', email: 'iivic@gmail.com' },
  { id: 983498356, ime: 'Sanja', prezime: 'Sanjić', email: 'ssanjic123@gmail.com' }
];

router.get('/', async (req, res) => {
  if (korisnici) {
    return res.status(200).json(korisnici);
  }
  return res.status(404).json({ message: 'Nema korisnika' });
});

router.get('/:id', [pretragaKorisnika], async (req, res) => {
  return res.status(200).json(req.korisnik);
});

router.patch('/:id', [pretragaKorisnika, validacijaEmaila], async (req, res) => {
  req.korisnik.email = req.body.email;
  console.log(korisnici);
  return res.status(200).json(req.korisnik);
});

export default router;

```

U `index.js` datoteci uključujemo router i dodajemo odgovarajući prefiks:

```
// index.js

import express from 'express';
import korisniciRouter from './routes/korisnici.js';

const app = express();
app.use(express.json()); // ova naredba obavezno ide prije dodavanja routera
app.use('/korisnici', korisniciRouter);

let PORT = 3000;

app.listen(PORT, error => {
  if (error) {
    console.error(`Greška prilikom pokretanja poslužitelja: ${error.message}`);
  } else {
    console.log(`Poslužitelj dela na http://localhost:${PORT}`);
  }
});
```


1.3 Middleware na aplikacijskoj razini

Pokazali smo kako definirati *middleware* funkcije na razini definicije rute, unutar metoda `app.METHOD(URL, [middleware_1, middleware_2, ... middleware_N], callback)`.

Međutim, ***middleware* funkcije možemo definirati i na razini aplikacije**, tj. na razini objekta `app`.

`app` objekt konvencionalno se koristi za konfiguraciju ukupne Express.js aplikacije, a instancira se pozivanjem funkcije `express()` → `const app = express();`.

Primjerice, ako želimo da se neka *middleware* funkcija izvrši prije svake rute, neovisno je li to `GET /korisnici`, `GET /korisnici/:id` ili `PATCH /korisnici/:id` ili pak `GET /pizze` itd, možemo ju na razini aplikacijskog objekta (eng. *Application-level middleware*).

Primjer: Možemo definirati *middleware* `timestamp` koja će ispisati u konzolu **trenutni datum i vrijeme** svaki put kad se zaprimi zahtjev na poslužitelju:

```
// index.js

const timer = (req, res, next) => {
  console.log(`Trenutno vrijeme: ${new Date().toLocaleString()}`);
  next();
};

// koristimo timer middleware na aplikacijskoj razini
app.use(timer);
```

Međutim, uključivanje ovog *middlewarea* moramo definirati **prije** uključivanja routera, **inače će se odnositi samo na rute koje slijede nakon njega**:

```
// index.js

import express from 'express';
import korisniciRouter from './routes/korisnici.js';

const app = express();
app.use(express.json());

const timer = (req, res, next) => {
  console.log(`Trenutno vrijeme: ${new Date().toLocaleString()}`);
  next();
};

// koristimo timer middleware na aplikacijskoj razini
app.use(timer);

app.use('/korisnici', korisniciRouter);

let PORT = 3000;

app.listen(PORT, error => {
```

```
if (error) {
  console.error(`Greška prilikom pokretanja poslužitelja: ${error.message}`);
} else {
  console.log(`Poslužitelj dela na http://localhost:${PORT}`);
}
});
```

Pogledajte malo bolje kod. Uočavate li još negdje *middleware* koji smo do sad uvijek koristili? 🤔

► Spoiler alert! Odgovor na pitanje

Pokušajte poslati zahtjev na bilo koju rutu i uočite ispis trenutnog vremena u konzoli.

Dobra praksa, pogotovo u produkcijskom okruženju, jest definirati *middleware* na razini aplikacije koji ispisuje *logove* o svakom zahtjevu koji stigne na poslužitelj. Ovo je korisno za praćenje i analizu ponašanja poslužitelja, kao i za *debugging*.

Primjerice, želimo ispisati trenutni datum, vrijeme, metodu HTTP zahtjeva i URL zahtjeva:

```
[1/6/2025, 12:30:40 PM] : GET /korisnici
```

Vrijeme znamo izračunati, HTTP metoda se nalazi u `req.method`, a URL zahtjeva u `req.originalUrl`.

Rješenje:

```
// index.js

const requestLogger = (req, res, next) => {
  const date = new Date().toLocaleString();
  const method = req.method;
  const url = req.originalUrl;
  console.log(`[${date}] : ${method} ${url}`);
  next();
};

app.use(requestLogger);
```

Testirajmo slanjem zahtjeva na `GET http://localhost:3000/korisnici/983498356`

Rezultat:

```
Poslužitelj dela na http://localhost:3000
[1/6/2025, 12:33:31 PM] : GET /korisnici/983498356
Middleware: pretragaKorisnika
```

ili slanjem zahtjeva na: `PATCH http://localhost:3000/korisnici/983498356` s tijelom zahtjeva:

```
{
  "email": "sanja.sanjić@gmail.com"
}
```

Rezultat:

```
[1/6/2025, 12:34:49 PM] : PATCH /korisnici/983498356
Middleware: pretragaKorisnika
Middleware: validacijaEmaila
```

Osim pozivanja *middlewarea* na **aplikacijskog razini na svim rutama**, možemo ga pozvati i na definiranoj ruti za sve HTTP metode.

- *Primjerice*: ako imamo skupinu ruta URL-a `/admin`. Želimo u terminalu naglasiti da je pristigao zahtjev na `/admin` rutu, neovisno o metodi HTTP zahtjeva.

✅ Koristimo funkciju `app.all()` odnosno `router.all()`:

```
// index.js

const adminLogger = (req, res, next) => {
  console.log('Oprez! Pristigao zahtjev na /admin rutu');
  // u pravilu ovdje moramo provjeriti autorizacijski token, što ćemo vidjeti kasnije
  next();
};

app.all('/admin', adminLogger); // na svim /admin rutama pozovi adminLogger middleware
// odnosno
router.all('/admin', adminLogger);
```

Primjerice: Ako pošaljemo zahtjev na `GET http://localhost:3000/admin`, u konzoli ćemo dobiti ispis:

```
Poslužitelj dela na http://localhost:3000
Oprez! Pristigao zahtjev na /adminrutu
[1/6/2025, 12:50:04 PM] : PATCH /admin
```

Kada definiramo middleware na razini aplikacije, ponekad želimo uključiti i 4. neobavezni parametar (`err`) kako bismo mogli uhvatiti greške koje se dogode u *middleware* funkciji. Ovaj parametar se koristi za hvatanje grešaka koje se dogode u *middleware* funkciji.

Primjer:

```
// index.js

const errorHandler = (err, req, res, next) => {
  console.log(err);
  res.status(500).json({ message: 'Greška na poslužitelju' });
};

app.use(errorHandler);
```

Kada će se izvršiti ovaj *middleware*? 🤔

► Spoiler alert! Odgovor na pitanje

Možemo uvijek provjeriti simulacijom greške u nekoj ruti:

```
// index.js

app.get('/error', (req, res) => {
  throw new Error('Simulirana greška na poslužitelju');
});
```

Middleware funkcije na razini rutera (eng. *Router level middleware*) definiramo na **identičan način kao i na razini aplikacije/rute**, samo što ih dodajemo kao drugi argument metode `router.METHOD()`, gdje je `router` instanca `express.Router()`.

2. express-validator biblioteka

[express-validator](#) biblioteka nudi **skup gotovih *middleware* funkcija za validaciju podataka** u zahtjevima. Biblioteka zahtjeva Node.js 14+ verziju i Express.js 4.17.1+ verziju.

`express-validator` biblioteka kroz svoje *middleware* funkcije nudi dvije vrste provjera:

1. **Validacija** (eng. *Validation*): **provjera ispravnosti podataka** u zahtjevu
2. **Sanitizacija** (eng. *Sanitization*): **čišćenje podataka u zahtjevu** u sigurno stanje

Instalirajmo biblioteku:

```
npm install express-validator
```

2.1 Učitavanje modula

Učitajmo modul `express-validator`:

```
// index.js

import { body, validationResult, query, param } from 'express-validator';
```

- `body()` - funkcija koja definira **provjere za tijelo zahtjeva**
- `validationResult(req)` - funkcija koja **izračunava rezultate provjera zahtjeva**
- `query()` - funkcija koja definira **provjere za query parametre**
- `param()` - funkcija koja definira **provjere za route parametre**
- `check()` - funkcija koja definira **provjere za bilo koji dio zahtjeva**

Primjerice: definirat ćemo super jednostavni endpoint `GET /hello` koji očekuje query parametar `ime`:

```
app.get('/hello', (req, res) => {
  res.send('Hello, ' + req.query.ime);
});
```

Ako pošaljemo zahtjev bez query parametra `name`, dobit ćemo odgovor `"Hello, undefined"`.

Validator dodajemo na isti način kao i prethodno manualno definirane *middleware* funkcije, a to je kao drugi argument metode `app.METHOD()`.

- to je zato što su validatori ustvari predefinirane *middleware* funkcije

Koristimo `query` funkciju za provjeru query parametra `ime`:

Sintaksa:

```
query('key');
```

U našem slučaju je to:

```
query('ime');
```

✅ Validator za provjeru da li **vrijednost nije prazna** `notEmpty()`.

Jednostavno vežemo na rezultat funkcije `query()`:

```
query('ime').notEmpty();
```

To je to! Sad ga još samo dodajemo u našu rutu:

```
//index.js

app.get('/hello', [query('ime').notEmpty()], (req, res) => {
  res.send('Hello, ' + req.query.ime);
});
```

Ako pokušate ponovno poslati zahtjev bez, i dalje ćete dobiti odgovor `"Hello, undefined"`.

Razlog tomu je što `express-validator` ne izvještava automatski klijenta o greškama. Dodavanjem dodatnih validatora, moramo ručno definirati strukturu JSON odgovora u slučaju greške.

2.2 Obrada validacijskih grešaka

Kako bismo dobili rezultate provjere, koristimo funkciju `validationResult(req)` koja prima `req` objekt i **vrća rezultate provjere u slučaju da dode do greške**.

```
const errors = validationResult(req); // sprema greške svih validacija koje su provele
middleware funkcije, ako ih ima!
```

Dodajemo u našu rutu i ispisom provjeravamo sadržaj:

```
//index.js

app.get('/hello', [query('ime').notEmpty()], (req, res) => {
  const errors = validationResult(req); // spremanje grešaka
  console.log(errors);
  res.send('Hello, ' + req.query.ime);
});
```

Ako nema grešaka, npr. ako pošaljemo zahtjev: `GET http://localhost:3000/hello?ime=Ana`, dobivamo sljedeći ispis:

```
Result { formatter: [Function: formatter], errors: [] }
```

Ako pošaljemo zahtjev bez query parametra, npr. `GET http://localhost:3000/hello`, dobivamo detaljan ispis s detaljima o pogrešci:

```
Result {
  formatter: [Function: formatter],
  errors: [
    {
      type: 'field',
      value: '',
      msg: 'Invalid value',
      path: 'ime',
      location: 'query'
    }
  ]
}
```

Kako čitamo ispis? "Greška je nastala u `query` parametru naziva `ime`, jer je njegova vrijednost `value` prazna."

✅ Funkcijom `isEmpty()` možemo **provjeriti je li vrijednost prazna**.

Ako greške ne postoje (tj. `errors.isEmpty() == true`), šaljemo odgovor `ok` klijentu, u suprotnom šaljemo odgovor s detaljima o grešci koji je dostupan u `errors.array()` uz status `Bad Request`.

```
// index.js

app.get('/hello', [query('ime').notEmpty()], (req, res) => {
  const errors = validationResult(req);
  // ako nema greške
  if (errors.isEmpty()) {
    return res.send('Hello, ' + req.query.ime);
  }
  return res.status(400).json({ errors: errors.array() });
});
```

2.3 Kombiniranje vlastitih *middleware* s *express-validator*

Moguće je kombinirati vlastite *middleware* funkcije s *express-validator* validatorima.

- Primjerice, ako želimo provjeriti da li je korisnik s određenim `id`-om pronađen, a zatim provjeriti da li je email ispravan, možemo iskoristiti vlastiti `pretragaKorisnika` *middleware* koji se nalazi u `middleware/korisnici.js`, a ostatak provjere odraditi kroz *express-validator* biblioteku.

Primjer: Nadogradit ćemo rutu `PATCH /korisnici:id` tako da provjerava ispravnost email adrese.

Prvi korak je izbaciti postojeći vlastiti *middleware* za provjeru email adrese:

```
// routes/korisnici.js

// uklanjamo validacijaEmaila middleware
router.patch('/:id', [pretragaKorisnika], async (req, res) => {
  req.korisnik.email = req.body.email;
  console.log(korisnici);
  return res.status(200).json(req.korisnik);
});
```

Želimo provjeriti sljedeće:

- da li je ključ `email` proslijeđen u **tijelu zahtjeva**, dakle koristimo `body('email')` a ne `query('email')`
- da li je vrijednost ključa `email` ispravno strukturirana

✓ Funkcijom `isEmail()` možemo brzo provjeriti je li vrijednost email adrese ispravna.

- dodajemo provjeru kao drugi *middleware* u nizu, nakon `pretragaKorisnika`

```
// routes/korisnici.js

router.patch('/:id', [pretragaKorisnika, body('email').isEmail()], async (req, res) => {
  req.korisnik.email = req.body.email;
  console.log(korisnici);
  return res.status(200).json(req.korisnik);
});
```

Na kraju još dodajemo obradu grešaka te vraćamo klijentu odgovarajuće JSON odgovore:


```
// routes/korisnici.js

router.patch('/:id', [pretragaKorisnika, body('email').isEmail()], async (req, res) => {
  const errors = validationResult(req);
  // ako nema greške
  if (errors.isEmpty()) {
    req.korisnik.email = req.body.email;
    console.log(korisnici);
    return res.status(200).json(req.korisnik);
  }
  return res.status(400).json({ errors: errors.array() });
});
```

Primjerice: ako pokušamo proslijediti neispravnu email adresu, npr. `PATCH`
<http://localhost:3000/korisnici/983498356> s tijelom zahtjeva:

```
{
  "email": "sssssanjal23gmail.com"
}
```

Dobivamo natrag JSON odgovor s detaljima o grešci:

```
{
  "errors": [
    {
      "type": "field",
      "value": "sssssanjal23gmail.com",
      "msg": "Invalid value",
      "path": "email",
      "location": "body"
    }
  ]
}
```

Ako pokušamo definirati pogrešan ključ u tijelu zahtjeva, npr. `PATCH`
<http://localhost:3000/korisnici/983498356> s tijelom zahtjeva:

```
{
  "email123": "sssssanjal23gmail.com"
}
```

Dobivamo odgovarajuću grešku i za to:

```
{
  "errors": [
    {
      "type": "field",
      "msg": "Invalid value",
      "path": "email",
      "location": "body"
    }
  ]
}
```

Pa i ako pošaljemo prazno tijelo zahtjeva, dobit ćemo grešku u tijelu odgovora.

2.4 Validacijski lanac

U `express-validator` biblioteci ima **mnoštvo validatora**, a nudi i mogućnost **kombiniranja više validatora u jedan lanac provjere** (eng. *Validation Chain*), koji se izvršava redom, definiranjem [lanca metoda](#).

- bez obzira što postoji lanac provjera, ovdje se radi o jednoj *middleware* funkciji

Primjerice: želimo osim ispravnosti emaila provjeriti i sadrži li email nastavak `@unipu.hr`.

✓ Isto možemo postići kombinacijom validatora `isEmail()` i `contains()`

```
// routes/korisnici.js

router.patch('/:id', [pretragaKorisnika, body('email').isEmail().contains('@unipu.hr')],
  async (req, res) => {
    const errors = validationResult(req);
    // ako nema grešaka
    if (errors.isEmpty()) {
      req.korisnik.email = req.body.email; // ažuriramo email
      console.log(korisnici);
      return res.status(200).json(req.korisnik);
    }
    return res.status(400).json({ errors: errors.array() });
  });
```

Na svaki validator možemo dodati i poruku koja će se prikazati u slučaju greške:

✓ Poruku definiramo metodom `withMessage()`:

```
body('email').isEmail().withMessage('Email adresa nije
ispravna').contains('@unipu.hr').withMessage('Email adresa mora biti s @unipu.hr');
```

2.4.1 Validacija emaila

✓ Koristimo `isEmail()` validator:

```
body('email').isEmail().withMessage('Molimo upišite ispravnu email adresu');
```

2.4.2 Provjera minimalne/maksimalne duljine lozinke

✓ Koristimo `isLength()` validator:

Minimalnu duljinu navodimo kao argument metode, slično kao kod MongoDB upita:

```
body('password').isLength({ min: 6 }).withMessage('Lozinka mora imati minimalno 6 znakova');

// ili

body('password').isLength({ min: 6, max: 20 }).withMessage('Lozinka mora imati između 6 i 20 znakova');
```

2.4.3 Provjera sadržaja

✓ `isAlphanumeric()` validator provjerava sadrži li vrijednost samo slova i brojeve:

```
body('username').isAlphanumeric().withMessage('Korisničko ime mora sadržavati samo slova i brojeve');
```

✓ `isAlpha()` validator provjerava sadrži li vrijednost samo slova:

```
body('name').isAlpha().withMessage('Ime mora sadržavati samo slova');
```

2.4.4 Min/Max vrijednosti

✓ Koristimo `isInt()` validator za provjeru je li vrijednost tipa integer, opcionalno možemo definirati raspon kao i kod `isLength()`:

```
body('age').isInt({ min: 18, max: 99 }).withMessage('Dob mora biti između 18 i 99 godina');
```

✓ Koristimo `isFloat()` validator za provjeru je li vrijednost tipa float:

```
body('price').isFloat({ min: 0 }).withMessage('Cijena mora biti pozitivan broj');
```

2.4.5 Provjera je li vrijednost Boolean

✓ Koristimo `isBoolean()` validator:

```
body('active').isBoolean().withMessage('Aktivnost mora biti tipa boolean');
```

2.4.6 Provjera specifičnih vrijednosti

✓ Koristimo `isIn()` validator za provjeru je li vrijednost sadržana u nekom nizu:

```
body('role').isIn(['admin', 'user']).withMessage('Uloga mora biti admin ili user');
```

2.4.7 Složena provjera lozinke regularnim izrazom

✓ Koristimo `matches()` validator:

- pišemo regularni izraz koji definira pravila za lozinku
- npr. lozinka mora sadržavati barem jedno slovo i jedan broj, duljine minimalno 8 znakova

```
body('password')
  .matches(/^(?=.*[A-Za-z])(?=.*\d)[A-Za-z\d]{8,}$/)
  .withMessage('Lozinka mora sadržavati barem jedno slovo i jedan broj');
```

2.4.8 Grananje lanca provjere

✓ Možemo koristiti i `check()` funkciju koja će pretražiti parametar definiran nazivom bez obzira gdje se nalazi, bilo to:

- u **tijelu zahtjeva** (`req.body`)
- u **query** parametrima (`req.query`)
- u **route** parametrima (`req.params`)
- u **zaglavljima** (`req.headers`)
- u **kolačićima** (`req.cookies`)

Ako se naziv parametra ponavlja na više mjesta, npr. parametar `password` postoji i u tijelu zahtjeva i u query parametrima (naravno nije pametno), `check()` će svejedno odraditi validaciju za sve vrijednosti.

Primjer validacijskog grananja za registraciju korisnika gdje želimo provjeriti sljedeće:

- korisnik obavezno mora unijeti ime
- korisnik obavezno mora unijeti ispravnu email adresu
- lozinka mora imati minimalno 6 znakova
- potvrda lozinke mora biti jednaka lozinki

```
const { check, validationResult } = require('express-validator');

app.post(
  '/register',

  [
    // ne navodimo lokaciju jer će check() pretražiti sve parametre
    check('name').notEmpty().withMessage('Ime je obavezno'), // zaseban middleware (1)
    check('email').isEmail().withMessage('Email je u krivom formatu'), // zaseban
middleware (2)
    check('password').isLength({ min: 6 }).withMessage('Lozinka mora imati barem 6
znakova'), // zaseban middleware (3)
    check('confirmPassword') //zaseban middleware (4)
      .custom((value, { req }) => value === req.body.password)
      .withMessage('Lozinke se ne podudaraju!')
  ],

  (req, res) => {
    // callback funkcija
```

```

const errors = validationResult(req);
// >>> implementacija registracije ovdje <<<
// ako nema pogrešaka:
if (!errors.isEmpty()) {
  return res.status(400).json({ errors: errors.array() });
}
res.send('Registracija uspješna!');
}
);

```

Napomena: U primjeru iznad imamo 4 *middleware* funkcije (bez obzira što imaju ulančane metode). Ukupno je 4 *middleware* jer polje gdje se definiraju ima ukupno 4 elementa.

2.4.9 Obrada polja u tijelu zahtjeva

Što ako klijent proslijedi **polje elemenata** u tijelu zahtjeva?

- Stvari ostaju iste! `express-validator` će provjeriti svaki element polja 🚀

Na primjer: klijent pošalje zahtjev s nekim `ID`-evima:

```

{
  "ids": [5, 4, 11, 4, 123]
}

```

Validacija provjerava je li svaki element polja `ids` tipa integer:

```
body('ids').isInt().withMessage('Svaki element polja mora biti tipa integer');
```

Međutim, `express-validator` će sve **dolazne podatke tretirati kao stringove**, samim time, ako proslijedimo string `"123"`, validacija će proći.

- Proslijedimo li niz `[5, 4, 11, 4, "abc"]`, validacija **neće proći**.

2.5 Često korišteni validatori

Validator	Sintaksa	Primjer
Obavezno polje	<code>notEmpty()</code>	<code>check('ime').notEmpty().withMessage('Ime je obavezno')</code>
Je prazno	<code>isEmpty()</code>	<code>check('kljuc').isEmpty().withMessage('kljuc mora biti prazan')</code>
Ključ postoji	<code>exists()</code>	<code>check('kljuc').exists().withMessage('kljuc mora postojati')</code>
Validacija emaila	<code>isEmail()</code>	<code>check('email').isEmail().withMessage('Pogrešan email format')</code>
Min. duljina	<code>isLength({ min: X })</code>	<code>check('password').isLength({ min: 6 }).withMessage('Mora biti minimalno 6 znakova')</code>
Max. duljina	<code>isLength({ max: X })</code>	<code>check('username').isLength({ max: 12 }).withMessage('Mora biti maksimalno 12 znakova')</code>
Alfnumerički znak	<code>isAlphanumeric()</code>	<code>check('username').isAlphanumeric().withMessage('Samo slova i brojevi!')</code>
Točna duljina	<code>isLength({ min: X, max: X })</code>	<code>check('zip').isLength({ min: 5, max: 5 }).withMessage('Mora biti točno 5 znakova')</code>
Jednako	<code>equals('vrijednost')</code>	<code>check('role').equals('admin').withMessage('Mora biti admin')</code>
Min/Max vrijednost	<code>isInt({ min: X, max: Y })</code>	<code>check('age').isInt({ min: 18, max: 65 }).withMessage('Samo vrijednosti između 18 i 65')</code>
Integer check	<code>isInt()</code>	<code>check('age').isInt().withMessage('Mora biti integer')</code>
Decimal check	<code>isDecimal()</code>	<code>check('price').isDecimal().withMessage('Mora biti decimalni broj')</code>
Boolean check	<code>isBoolean()</code>	<code>check('isActive').isBoolean().withMessage('Mora biti Boolean vrijednost')</code>
String check	<code>isString()</code>	<code>check('name').isString().withMessage('Mora biti string')</code>
Inclusion	<code>isIn(['a', 'b'])</code>	<code>check('role').isIn(['admin', 'user']).withMessage('Kriva uloga!')</code>
Sadržavanje podskupa	<code>contains('nešto')</code>	<code>check('username').contains('admin').withMessage('Mora sadržavati admin')</code>
Exclusion	<code>not().isIn(['a', 'b'])</code>	<code>check('username').not().isIn(['root', 'admin'])</code>
Custom Regex	<code>matches(/regex/)</code>	<code>check('username').matches(/^[a-zA-Z]+\$/).withMessage('Dozvoljena samo velika i mala slova')</code>
Validacija URL-a	<code>isURL()</code>	<code>check('website').isURL().withMessage('Pogrešan URL!')</code>
Validacija kreditne kartice	<code>isCreditCard()</code>	<code>check('card').isCreditCard().withMessage('Pogrešan broj kreditne kartice')</code>
Validacija IBAN-a	<code>isIBAN()</code>	<code>check('iban').isIBAN().withMessage('Pogrešan IBAN')</code>
ISO Date	<code>isISO8601()</code>	<code>check('date').isISO8601().withMessage('Netočan format datuma')</code>
Custom Validator	<code>custom(fn)</code>	<code>check('field').custom(value => value > 0).withMessage('Vrijednost mora biti pozitivna')</code>
Poklapanje lozinke	<code>custom((value, { req }) => {</code> <code> req.body.proslijedena_lozinka</code> <code>})</code>	<code>check('confirm').custom((lozinka, { req }) => lozinka === req.body.proslijedena_lozinka)</code>
Trim	<code>trim()</code>	<code>check('username').trim().notEmpty().withMessage('Polje je obavezno!')</code>
Array check	<code>isArray()</code>	<code>check('roles').isArray().withMessage('Mora biti polje')</code>
Object check	<code>isObject()</code>	<code>check('user').isObject().withMessage('Mora biti objekt')</code>

Sve validateore `express-validator` biblioteke možete pronaći na [službenoj dokumentaciji](#). Naravno, nije ih potrebno sve znati napamet, već ove koji se najčešće koriste.

2.6 Sanitizacija podataka

Sanitizacija podataka (eng. *Sanitization*) je proces čišćenja podataka u zahtjevu na način da se oni dovedu u sigurno stanje.

- *Primjerice*: ako korisnik unese email adresu s velikim slovima, možemo ju pretvoriti u mala slova prije nego krenemo s validacijom

`express-validator` biblioteka nudi **niz *middlewarea*** koji se koriste na isti način kao i validatori.

✓ **Pretvorba email adrese u mala slova** korištenjem `normalizeEmail()` *middlewarea*:

```
body('email').normalizeEmail(all_lowercase: true);

// npr. email: 'Sanja.sanjic@Gmail.com' -> 'sanja.sanjic@gmail.com'
```

✓ **Uklanjanje praznih znakova** s početka i kraja stringa koristeći `trim()` *middlewarea*:

```
body('username').trim();

// npr. ' Sanja ' -> 'Sanja'
```

✓ **Pretvorba stringa u broj** koristeći `toInt()` *middlewarea*:

```
body('age').toInt();

// npr. '25' -> 25
```

✓ **Brisanje znakova koji nisu definirani** u `whitelist` parametru koristeći `whitelist()` *middlewarea*:

```
body('username').whitelist('abcdefghijklmnopqrstuvwxyzABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ1234567890');

// npr. 'Sanja123!' -> 'Sanja123'
```

✓ **Brisanje znakova koji su definirani** u `blacklist` parametru koristeći `blacklist()` *middlewarea*:

```
body('username').blacklist('!@#$$%^&*()_+');

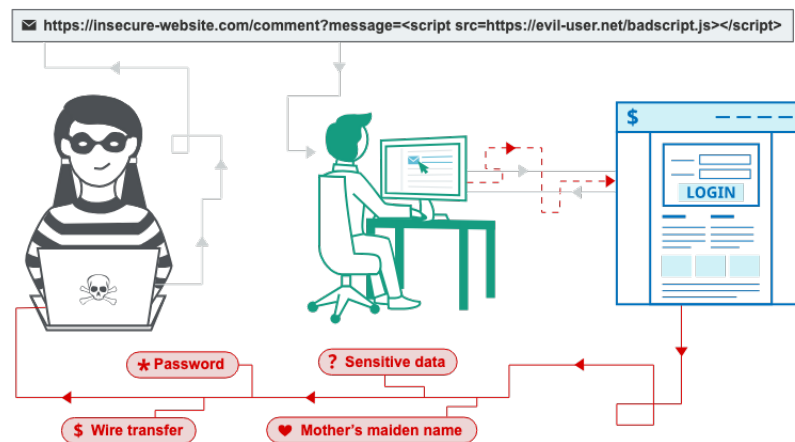
// npr. 'Sanja123!$$$' -> 'Sanja123'
```

2.7 Sprječavanje reflektiranog XSS napada

XSS (eng. *Cross-Site Scripting*) napadi su vrlo česti i opasni. Postoji više kategorija XSS napada, a jedan od najčešćih je **reflektirani XSS napad** (eng. *Reflected XSS attack*).

Napad izgleda ovako:

- korisnik šalje HTTP zahtjev na poslužitelj s malicioznim JavaScript kodom, najčešće u URL-u
- maliciozni kod, najčešće obuhvaćen u HTML `<script>` tagu, izvršava se na korisničkoj strani
- u usporedbi sa **pohranjenim XSS napadom** (eng. *Stored XSS attack*), reflektirani XSS napad je **jednokratni** i **ne ostavlja tragove u bazi podataka niti na poslužitelju**

Uzet ćemo za primjer našu rutu `GET /hello` koja očekuje query parametar `ime`.

```
// index.js

app.get('/hello', [query('ime').notEmpty()], (req, res) => {
  const errors = validationResult(req);
  if (!errors.isEmpty()) {
    return res.status(400).json({ errors: errors.array() });
  }
  res.send('Hello, ' + req.query.ime);
});
```

Ako pošaljemo zahtjev: `GET http://localhost:3000/hello?ime=Pero`, dobit ćemo odgovor `"Hello, Pero"`.

- Ako pošaljemo prazan zahtjev, dobit ćemo grešku jer smo to pokrili s `notEmpty()` validatorom.

Možemo nadograditi rutu tako da još sanitiziramo query parametar koristeći `trim()` *middleware* kako bi uklonili prazne znakove s početka i kraja stringa te možemo provjeriti je li korisnik poslao samo slova koristeći `isAlpha()` validator.

Sljedeći primjer ima samo 1 *middleware*, međutim možemo ih odvojiti i u zasebne *middleware* funkcije:

```
// 1 middleware
app.get('/hello', [query('ime').notEmpty().trim().isAlpha()], (req, res) => {
  const errors = validationResult(req);
  if (!errors.isEmpty()) {
    return res.status(400).json({ errors: errors.array() });
  }
  res.send('Hello, ' + req.query.ime);
});

// 3 middlewarea
```

```
app.get('/hello', [query('ime').notEmpty(), query('ime').trim(), query('ime').isAlpha()],
(req, res) => {
  const errors = validationResult(req);
  if (!errors.isEmpty()) {
    return res.status(400).json({ errors: errors.array() });
  }
  res.send('Hello, ' + req.query.ime);
});
```

Možemo dodati i odgovarajuće poruke za greške:

```
// index.js

app.get('/hello', [query('ime').notEmpty().withMessage('Ime je obavezno'),
query('ime').trim(), query('ime').isAlpha().withMessage('Ime mora sadržavati samo
slova')], (req, res) => {
  const errors = validationResult(req);
  if (!errors.isEmpty()) {
    return res.status(400).json({ errors: errors.array() });
  }
  res.send('Hello, ' + req.query.ime);
});
```

Međutim, što da nemamo provjeru `isAlpha()` i korisnik pošalje maliciozni kod u query parametru?

- *Banalni primjer:* **Maliciozni korisnik pošalje skriptni tag u query parametru** koji sadrži `alert('Hakirani ste! Molimo da pošaljete novac na adresu...')`:

Primjer takvog HTTP zahtjeva izgledao bi ovako:

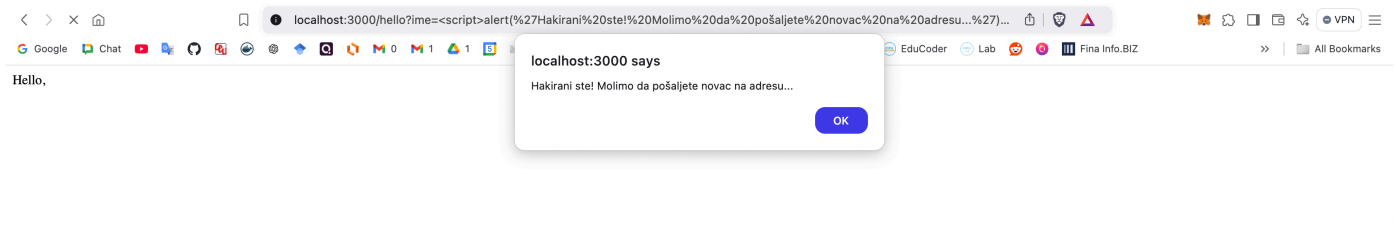
```
GET http://localhost:3000/hello?ime=<script>alert('Hakirani ste! Molimo da pošaljete novac
na adresu...')</script>
```

Ako maknete `isAlpha()` validator, dobit ćete odgovor s "malicioznim kodom", odnosno **skripta će se izvršiti na korisničkoj strani**:

```
// index.js

app.get('/hello', [query('ime').notEmpty().withMessage('Ime je obavezno'),
query('ime').trim()], (req, res) => {
  const errors = validationResult(req);
  if (!errors.isEmpty()) {
    return res.status(400).json({ errors: errors.array() });
  }
  res.send('Hello, ' + req.query.ime);
});
```

Ako pošaljete GET zahtjev u web pregledniku, dobit ćete `alert` poruku.

✅ Jedan od *middlewarea* koji se može koristiti za sprječavanje reflektiranog XSS napada je `escape()` *middleware*.

```
query('ime').escape();
```

Ovaj *middleware* će zamijeniti HTML znakove, npr. `<`, `>`, `&`, `'`, `"` s njihovim ekvivalentima `<`, `>`, `&`, `'`, `"`.

```
// index.js

app.get('/hello', [query('ime').notEmpty().withMessage('Ime je obavezno'),
query('ime').trim(), query('ime').escape()], (req, res) => {
  const errors = validationResult(req);
  if (!errors.isEmpty()) {
    return res.status(400).json({ errors: errors.array() });
  }
  res.send('Hello, ' + req.query.ime);
});
```

Primjer odgovora (neće se izvršiti skripta i XSS napad je spriječen):

```
Hello, &lt;script&gt;alert(&#x27;Hakirani ste! Molimo da pošaljete novac na
adresu...&#x27;)&lt;&#x2F;script&gt;
```

Samostalni zadatak za Vježbu 6

Izradite novi poslužitelj `movie-server` na proizvoljnom portu te implementirajte sljedeće rute:

1. `GET /movies` - vraća listu filmova u JSON formatu
2. `GET /movies/:id` - vraća podatke o filmu s određenim `id`-om
3. `POST /movies` - dodaje novi film u listu filmova (*in-memory*)
4. `PATCH /movies/:id` - ažurira podatke o filmu s određenim `id`-om
5. `GET /actors` - vraća listu glumaca u JSON formatu
6. `GET /actors/:id` - vraća podatke o glumcu s određenim `id`-om
7. `POST /actors` - dodaje novog glumca u listu glumaca (*in-memory*)
8. `PATCH /actors/:id` - ažurira podatke o glumcu s određenim `id`-om

Podaci za filmove:

```
[
  {
    "id": 4222334,
    "title": "The Shawshank Redemption",
    "year": 1994,
    "genre": "Drama",
    "director": "Frank Darabont"
  },
  {
    "id": 5211223,
    "title": "The Godfather",
    "year": 1972,
    "genre": "Crime",
    "director": "Francis Ford Coppola"
  },
  {
    "id": 4123123,
    "title": "The Dark Knight",
    "year": 2008,
    "genre": "Action",
    "director": "Christopher Nolan"
  }
]
```

Podaci za glumce:

```
[
  {
    "id": 123,
    "name": "Morgan Freeman",
    "birthYear": 1937,
  }
]
```

```

    "movies": [4222334]
  },
  {
    "id": 234,
    "name": "Marlon Brando",
    "birthYear": 1924,
    "movies": [5211223]
  },
  {
    "id": 345,
    "name": "Al Pacino",
    "birthYear": 1940,
    "movies": [5211223]
  }
]

```

Implementirajte *middleware* koji će se upotrebljavati za pretraživanje filmova i glumaca po `id`-u. Kada korisnik pošalje zahtjev na rutu koja ima route parametar `id` na resursu `/movies`, *middleware* će provjeriti postoji li taj film u listi filmova. Napravite isto i za glumce, dodatnim *middlewareom*. Odvojite rute u zasebne router instance te implementacije *middlewareova* u zasebne datoteke unutar `middleware` direktorija.

Dodajte novi *middleware* na razini Express aplikacije koji će logirati svaki dolazni zahtjev na konzolu u sljedećem formatu:

```
[movie-server] [2024-06-01 12:00:00] GET /movies
```

Za svaki zahtjev morate logirati:

- naziv aplikacije
- trenutni datum i vrijeme
- HTTP metodu zahtjeva
- URL zahtjeva

Instalirajte `express-validator` biblioteku te implementirajte sljedeće validacije za odgovarajuće rute:

- `POST /movies` - validirajte jesu li poslani `title`, `year`, `genre` i `director`
- `PATCH /movies/:id` - validirajte jesu li poslani `title`, `year`, `genre` ili `director`
- `POST /actors` - validirajte jesu li poslani `name` i `birthYear`
- `PATCH /actors/:id` - validirajte jesu li poslani `name` ili `birthYear`
- `GET /movies/:id` - validirajte je li `id` tipa integer
- `GET /actors/:id` - validirajte je li `id` tipa integer
- `GET /movies` - dodajte 2 query parametra `min_year` i `max_year` te validirajte jesu li oba tipa integer. Ako su poslani, provjerite jesu li `min_year` i `max_year` u ispravnom rasponu (npr. `min_year < max_year`). Ako je poslan samo jedan parametar, provjerite je li tipa integer.
- `GET /actors` - dodajte route parametar `name` te provjerite je li tipa string. Uklonite prazne znakove s početka i kraja stringa koristeći odgovarajući *middleware*.

Obradite greške za svaku rutu slanjem objekta s greškama koje generira `express-validator` biblioteka.

Osigurajte sve rute od reflektiranog XSS napada koristeći odgovarajući *middleware*.